

ОБСЛУГОВУВАННЯ КОРИСТУВАЧІВ З ІНВАЛІДНІСТЮ В РІВНЕНСЬКІЙ ОУНБ

Зоя Романуха,
провідний методист
Рівненської обласної універсальної
наукової бібліотеки

ПУБЛІЧНІ бібліотеки посідають одне з провідних місць серед закладів, які можуть надавати різнобічну інформацію про права і свободи людей з інвалідністю, забезпечувати їхню інформаційне обслуговування, доступ до світу знань, задоволення потреб у спілкуванні.

Обслуговування людей з інвалідністю, допомога їм у соціальному становленні й адаптації, навчання осіб з порушеннями зору інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ), створення адаптованих ресурсів, інформаційне забезпечення життєдіяльності людей з інвалідністю, організація інтелектуально насиченого дозвілля, підвищення культурного рівня, залучення до спілкування є одними з пріоритетних напрямів діяльності Рівненської ОУНБ.

У 2005 р. для користувачів з порушеннями зору в бібліотеці було створено Інтернет-центр «Окуляр», основними завданнями якого стало: навчання користувачів з порушеннями зору роботи на комп'ютері зі спеціалізованими програмами; створення аудіоподкастів, формування колекції аудіокниг, їх запис на замовлення; переведення документів у зручні для слабозорих та незрячих людей формати; індивідуальне та дистанційне обслуговування; встановлення спеціального програмного забезпечення на домашні комп'ютери користувачів; консультації батьків, які готують дітей із порушеннями зору до інклюзивного навчання; організація інтелектуально насиченого дозвілля.

В інтернет-центрі бібліотекар-консультант завдяки озвученій навчальній програмі *Knop-dos* та аудіоурокам також допомагає слабозорим і незрячим людям навчитися роботи на комп'ютері, опанувати текстові редактори, створювати й використовувати електронну скриньку, реєструватися та спілкуватися в соціальних мережах, оволодівати методикою переведення документів у доступні формати. У 2018 р. навчилися працювати на комп'ютері, сканері та принтері за допомогою підтримувальних технологій і спеціального програмного забезпечення дев'ять слабозорих користувачів Рівненської ОУНБ.

Крім того, в бібліотеці для осіб з інвалідністю по зору формується фонд аудіокниг української та зарубіжної літератури. У 2016–2018 рр. на їх замовлення було записано близько 120 аудіокниг у форматі mp3.

Велику популярність у таких користувачів мають начитані бібліотекарями та волонтерами аудіоподкасти й аудіокниги: С. Калько «Сентиментальна прогулянка рівненським парком», В. Пивовар «Герої поруч», С. Гридін «Не такий», В. Люліч «Запаролені», Л. Рибенко «Басів Кут», М. Несенюка «Рідне місто. Те, що пам'ятаю», Н. Топської «Подільський Орфей», «Музика, що окрилює душу», С. Праска «Межа».

Підвищенню поінформованості людей з інвалідністю сприяє бюлетень «Інва.нет», зокрема, у 2018 р. вийшов 33-й випуск видання. Друкована та озвучена версія бюлетеня в цифровому форматі є доступними для завантаження на сайті бібліотеки.

Для забезпечення всебічного розвитку та соціалізації осіб з фізичними обмеженнями бібліотека налагодила дружні стосунки й активно співпрацює з громадськими організаціями та об'єднаннями: відокремленим підрозділом Всеукраїнської громадської організації (ВГО) людей з інвалідністю по зору «Генерація успішної дії» в Рівненській області, Рівненською обласною організацією Українського товариства глухих, Всеукраїнською благодійною організацією інвалідів та пенсіонерів «Обличчям до істини», Обласною громадською організацією «Спілка батьків дітей інвалідів із захворюваннями центральної нервової системи «Стежкою добра», Асоціацією батьків дітей з особливими потребами, ГО «Спілка інвалідів з дитинства «Передзвін», Центром ранньої педагогічної реабілітації та соціальної адаптації дітей з особливими потребами «Пагінець», Рівненським навчально-реабілітаційним центром «Особлива дитина» та ін.

Зокрема, Інтернет-центр «Окуляр» спільно з Інформаційно-ресурсним центром Рівненської ОУНБ «Вікно в Америку» та відокремленим підрозділом ВГО людей з інвалідністю по зору «Генерація успішної дії» в Рівненській області започаткували проект «3D-друк на допомогу незрячим та слабозорим». У січні 2017 р. у бібліотеці відбулася презентація пілотного проекту з виготовлення перших в Україні навчально-дидактичних матеріалів для дітей з порушеннями зору: кубиків універсального дизайну з плоскодруктованими тактильними та брайлівськими буквами українського і англійського алфавіту, буквено-фонетичного набору універсального дизайну, моделі циферблату годинника, брайлівського алфавіту, фігурок тварин та інших роздаткових матеріалів. Сьогодні ці вироби проходять апробацію у спеціалізованих дошкільних навчальних закладах, навчально-реабілітаційних центрах і школах (<http://gud.rv.ua/3d-druk>).

Улітку 2018 р. в Інтернет-центрі «Окуляр» відбулася презентація корекційних та реабілітаційних засобів для полегшення навчання дітей з інвалідністю по зору. В межах проекту глобального гранту Ротарі Фаундейшн «Початкова освіта, грамотність та соціалізація незрячих та слабозорих людей у м. Рівне» громадська організація «Клуб Ротарі міста Рівне» подарувала механічну друкарську машинку *Perkins Braille Classic* для друку шрифтом Брайля, брайлівські дошки, грифелі, папір для письма шрифтом Брайля, прилади для рельєфного малювання, транспортири, лінійки, трикутники, а також тифлоприлади: «Графі-

ка» – для побудови геометричних фігур, «Орієнтир» – для побудови схем-планів вулиць, перехресть тощо. Презентовані засоби сприятимуть розширенню послуг інтернет-центру, який надає послуги людям з порушеннями зору та незрячим. У перспективі проводитимуться заняття, тренінги з вивчення основ комп'ютерної грамотності, переведення документів у доступний формат, шрифту Брайля, друкування на брайлівській машинці, побудови геометричних фігур та тактильного малювання, орієнтування в просторі, створення схем, планів, макетів та ін.

Грантом також передбачено організацію студії звукозапису в приміщенні Рівненської ОУНБ для виготовлення аудіоконтенту для людей з вадами зору та незрячих; розроблення, виготовлення, презентацію, апробацію навчально-дидактичних матеріалів, виготовлених на 3D-принтері, для дітей з порушеннями зору і тотально незрячих з подальшим упродовженням в їх інклюзивне навчання.

Упродовж останніх років у суспільстві відбулися позитивні зміни у ставленні до людей з інвалідністю. Вони дедалі активніше включаються в суспільне життя. Зокрема, у 2018 р. у бібліотеці відбулося відкриття інклюзивної літературної студії «Дивосвіт», основними завданнями якої є популяризація української мови, літературне навчання та розвиток літературних здібностей талановитої молоді, комунікативних рис характеру таких людей у процесі спілкування. Студійці займаються в єдиному середовищі з урахуванням особистісних особливостей. Від початку створення літературну студію очолює місцева письменниця та блогер В. Мельникова. Вона протягом року знайомила студійців із життям і творчістю українських поетів-класиків. У форматі навчання теорії літератури – «Наука мовної краси» – вихованці ознайомилися з літературними тропами, порівнювали тексти віршів відомих авторів, брали участь у презентаціях нових книг. Засідання студійців проходять щомісяця. Для оприлюднення кращих творів юних письменників у бібліотеці здійснено аудіозапис авторських віршів, що дуже важливо для популяризації творчості та ознайомлення із сучасною літературою людей з порушеннями зору.

Для осіб із вадами слуху у 2018 р. в Рівненській ОУНБ вперше було показано дві адаптовані вистави за творами А. Чехова – «Ведмідь» та «Найкрасивіший гудзичок», у виконанні акторів-аматорів Зорянського народного театру та Рівненського народного театру «Сонях». Спектаклі супроводжувалися тифлокоментарем та жестовою мовою. Над створенням тифлокоментаря працювали спеціалісти бібліотеки. Супровід жестовою мовою здійснювала сертифікований перекладач К. Зарічнюк. Такі адаптовані вистави сприяють соціалізації людей з інвалідністю, популяризують інклюзивні мистецькі заходи.

Також у 2018 р. в бібліотеці відбулася презентація унікального інклюзивного артпроєкту «Почути». Збірку поезій сучасних українських авторів було видано шрифтом Брайля, а відео, де поети читають свої вірші жестовою мовою, можна завантажити за допомогою QR-кодів.

Щороку бібліотека організовує і проводить вечори відпочинку, святкові дійства, наприклад:

«Свято з запахом чорнобривців» – для вчителів з інвалідністю, освітян-ветеранів; Різдваїний вертеп «На небі зірка ясна засіяла»; «Наповни серце добром» – до Дня святого Валентина; різні творчі вечори, презентації, зустрічі з рівненськими письменниками, поетами, художниками, артистами, приурочені до Міжнародного дня білої тростини, Міжнародного дня людей з інвалідністю, Міжнародного дня боротьби за права людей з інвалідністю.

До відзначення Міжнародного дня білої тростини у 2017 р. в бібліотеці було проведено презентації аудіокниги місцевої письменниці І. Одерако «Від світанку і до вічності» та тактильної книги «Пори року». Автором ідеї останньої є волонтер І. Фрейберчук. Це видання доповнено цікавими завданнями, які продубльовано шрифтом Брайля.

У бібліотеці проводиться також цикл заходів «Невипадкові зустрічі», під час яких користувачі знайомляться з відомими країнами – спортсменами, поетами, письменниками, художниками, котрі, попри інвалідність, досягли успіху в житті та стали відомими. Так, відвідувачі Рівненської ОУНБ мали змогу поспілкуватися з Н. Колесовою, А. Ющук, Ю. Ближчик, С. Бережним, О. Поміновим, Ю. Костюкевич, В. Барановським, С. Коробковою, Д. Мурзою та ін.

Вже три роки поспіль бібліотекарі Рівненської ОУНБ беруть участь у соціально-культурному фестивалі громадських ініціатив людей з інвалідністю «Парафест Рівне», на якому знайомлять з досвідом роботи свого закладу з особами з інвалідністю та соціально незахищеними верствами населення. На виставках-презентаціях бібліотечні фахівці представляють адаптовані ресурси для людей з порушеннями зору та слуху: колекції аудіокниг, відеофільмів з тифлокоментарем та субтитрами, фотовиставку, рекламну продукцію, інформаційний бюлетень «Інва.net» та ін.

У бібліотеці також організовують цікаві та інформаційно насичені квести. Зазвичай на початку гри, щоби пригадати потрібну інформацію, квестери переглядають звукову відеопрезентацію. Під час гри учасники вирішують різноманітні завдання, працюють із заздалегідь підготовленими текстами, розгадують кросворди. Квести вибудовано таким чином, щоб учасники гри не лише закріпили знання, а й детальніше ознайомилися з відділами Рівненської ОУНБ, її послугами, спеціальними книжковими виставками.

Для активного спілкування та проведення дозвілля в бібліотеці започатковано «Кінолекторій» – перегляд та обговорення фільмів із субтитрами та тифлокоментарем. У межах цього проєкту щомісяця здійснюються покази адаптованих художніх, документальних кінострічок та мультфільмів.

Розуміючи велику важливість популяризації творчості людей з інвалідністю, фахівці Рівненської ОУНБ організовували творчі виставки вихованців Клеванської школи-інтернату для дітей з порушеннями зору – «Я краплинка твоя, Україно»; закладу дошкільної освіти компенсуючого типу № 35 (для дітей з вадами зору) «Весняночка» Рівненської міської ради; Тучинської школи інтернату – «Портрети достойників», та ін.

Цікавою й інформативною для людей з порушеннями зору була презентація благодійної виставки

«Торкаючись, бачу: великі Українці». Векспозиції представлено 12 скульптур відомих українців: Т. Шевченка, Лесі Українки, І. Франка, Г. Сковороди, А. Шептицького, М. Амосова, М. Заньковецької, В. Івасюка, М. Бойчука, О. Довженка та ін.

На допомогу у вирішенні соціальних проблем людей з інвалідністю на базі бібліотеки проводяться щоквартальні інтерактивні конференції за участю спеціалістів Департаменту соціального захисту населення Рівненської облдержадміністрації, Обласного центру медико-соціальної експертизи, Обласного центру зайнятості, Державної податкової інспекції в м. Рівному, Регіонального центру з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Рівненській області та ін.

У 2016 р. для обміну досвідом та вироблення спільної стратегії розвитку обслуговування людей з інвалідністю бібліотекарі Рівненської ОУНБ взяли участь у щорічній конференції Української бібліотечної асоціації «Партнерство – розвиток – дія» та стали модераторами секції «Бібліотека – на допомогу особам з інвалідністю та людям похилого віку».

Особливої популярності серед громади міста набули інтерактивні конференції, семінари, круглі столи для людей з інвалідністю. Бібліотека була організатором та учасником семінару-тренінгу «Від мрій до цілей», семінару-практикуму «Аутизм: ознаки, причини, труднощі та шляхи вирішення», науково-практичної конференції «Спеціальна освіта в Україні та модернізація освітньої галузі», Всеукраїнської науково-практичної конференції «Теорія і практика тифлопедагогіки: витоки, сьогодення і перспективи», семінарів і круглих столів «Актуальні питання пенсійного забезпечення: соціальні виплати», «Життя нечуючих в області: освіта, реабілітація, соціальний захист», «Реалізація прав дітей з інвалідністю», «Працевлаштування людей з інвалідністю: сучасний стан, перспективи», «Оподаткування людей з інвалідністю», «Права людей з інвалідністю», «Боротьба за права людей з інвалідністю» за участю спеціалістів Департаменту соціального захисту населення Рівненської облдержадміністрації, Обласного центру медико-соціальної експертизи, Обласного центру зайнятості, Державної податкової інспекції м. Рівне, Головного управління Пенсійного фонду України в Рівненській області.

Впродовж останніх трьох років проведено міжрегіональні семінари-тренінги під назвою «Нові інформаційні технології у бібліотечному обслуговуванні людей з порушеннями зору» для працівників відділів обслуговування центральних районних бібліотек Західного регіону: Рівненської, Хмельницької, Житомирської, Тернопільської та Волинської областей. Учасники мали змогу ознайомитися з інноваційними послугами для людей з інвалідністю в Рівненській ОУНБ, роботою секції УБА «Бібліотека – на допомогу особам з інвалідністю та людям похилого віку». Змістовним та інформативним було ознайомлення з технологією виготовлення аудіокниг у DAISY-форматі, фільмів з тифлокоментарем для людей з порушенням зору та сурдоперекладом для людей з порушенням слуху. Також відбулася ділова гра «Що я впроваджу в роботу з матеріалів семінару-тренінгу для обслуговування людей з інвалідністю», по закінченні якої кожна група презентувала свої ідеї та шляхи розв'язання запропонованих проблем.

У вересні 2018 р. пройшов регіональний семінар «Публічна бібліотека – територія рівних можливостей». У його межах було проведено практичний тренінг «Створення доступного контенту для людей з порушенням зору» та ділову гру «Простір ідей: Навчання. Можливості».

У перспективі співробітники Рівненської ОУНБ планують реалізувати нову ініціативу – «Інватуризм», що передбачає проведення адаптованих екскурсій для людей з порушеннями зору вулицями міста, створення колекцій аудіокниг краєзнавчої тематики, а також запровадження, у партнерстві з аматорськими колективами міста, пілотного проекту щотижневих адаптованих театральних вистав із тифлокоментарем та жестовою мовою.

Список використаних джерел

1. Романуха З. Безбар'єрний доступ до інформації користувачів з порушеннями зору в Рівненській обласній універсальній науковій бібліотеці / З. Романуха, П. Поліщук // Бібл. форум: історія, теорія і практика. – 2017. – № 4. – С. 12–14.
2. Остапчук Ю. Бібліотечно-інформаційне забезпечення користувачів із порушеннями зору (із досвіду Рівненської обласної універсальної наукової бібліотеки) / Ю. Остапчук, З. Романуха // Вісн. Кн. палати. – 2018. – № 3. – С. 48–50.